

Jozef Mokoš

Smažienka

V tejto chvíli, keď sa obzerám dozadu, mám pred sebou slubnú minulosť.

Vtedy, v tých starožitných časoch, som bol ešte nesmrteľný, pretože som ani netušil, ako ten čas beží: človek sa niekoľkokrát s niekým vyspí, zrazu má na chrbte sedemdesiatku a môže si dopriať už len kávu bez kofeínu, celozrnný chlieb bez ovarového kolena, pivo bez alkoholu a ženy bez všetkého.

Kedysi bola pre nás pri písaní najdôležitejšia podstata, dnes prostata.

Bojíme sa, či ešte stihneme dopozerieť Slovan až do samostatných nájazdov, premýšľame, či sme si zbytočne nekúpili trvanlivé mlieko a či sa nám na Dušičky ešte oplatí vrátiť z cintorína domov.

Kdeže sú tie zázračné, magické, uhrančivé sovie noci, keď hviezdy ešte nesvietili ako reklama na americkú zástavu, iba sa, chúdece päťcípe, strieborne trblietali ako rozsypané haliere po divokom fláme. Kdeže sú tie dievčatá, ktoré nám do tváre tak vášnivo dýchali, kričali, vzdychali, že až sem do penzie to počuť, a neprekričia ich ani divé vzdychy dnešných žien na Australian open. Pravdaže, aj teraz sú moje noci dlhé, polárne a nespavé, ibaže vtedy som nespával oveľa krajšie. Kedysi sme boli šťastní, keď sme ráno počuli spievať vtáčie milostné pesničky s našimi textami, dnes sme šťastní, keď počujeme: „Ten nádor nebol zhubný.“

Nuž, boli časy, boli, ale sa minuli, po kratučkej chvíli... Veru, dnes mi už málokto uverí, že kedysi sa knihy nekrstili, ale čítali. Vtedy ešte nebolo všetko na webe, ale na VB. Za oných čias všetci, aj Rómovia cigánskeho pôvodu, mali zamestnanie a niektorí aj robotu, v ktorej sa všetci robili, že robili. Vtedy do kapitalistického zahraničia chodilo len české sklo, slovenské jahňatá, tenisti s nehrajúcim kapitánom z ministerstva vnútra, Lúčnica, plzenské pivo a bábkové divadlá s rozprávkami pre malé deti o tom, že dobro zvíťazí a zlo bude potrestané. Boli to kruté časy: nemali sme „um“, a tak sme pili rum.

V bystrických krčmách, kým ešte hromadne nekonvertovali na americké puby, som sa stretával s básnikom Mikulášom Kováčom. Najčastejšie to bolo v Smažienke, v ktorej abstinenti pili pivo s výčtkami a alkoholicy s boro-
vičkou.

V Smažienke sa schádzala pestrá bizarná spoločnosť. Sedával tam chlap so zlomenou zdrôťovanou spodnou čeľusťou, ktorý si za pivo zjedol vlastnú hlavu. Najprv sme mu museli postaviť na stôl veľké pivo a on si potom obo-
ma rukami chytil zarastenú bradu a pomaly ju tlačil hore, až mu zakryla šedivé fúzy. Potom sa zhlboka nadýchol a jedným rýchlym pohybom si vysunul čeľusť až po obočie a ešte pri tom spieval, vlastne hmkal: „Zjedzte si ma, vlč-
ky, zjedzte, už ma moja milá nechce.“ A keď sa začal dusiť, rýchlo si stiahol spodnú sánku do pôvodnej polohy. Utrel si rukávom zaslantanú tvár a, lapa-
júc po dychu, načatú pesničku dospieval: „Vytrite si, vlčky, zuby, už ma mo-
ja milá ľúbi.“

V Smažienke žili a pili súdruhovia notorici z celého mesta, ľudia, ktorí sa tu na deň, na dva zastavili cestou do roboty, občianky, ktoré nemali ob-
čianky, učni z Fončordy, ktorých sme volali Rumuni, lebo pili rum, robotníci v čistučkých montérkach, chudáci študáci, ktorí si museli kupovať aj zmrzli-
nu na leasing, profesor Šuhajda s pokrčeným motýlikom, ktorý sa mu tmolil pod golierom, akoby sa ešte nestihol celkom odkukliť, učiteľ hudobnej školy s husľami, ktorému sme platili za to, aby nehral, bývalý súdruh riaditeľ Do-
mu československo-sovietskeho priateľstva, ktorý za pár kočiš-koňakov vy-
sýpal popolníky, zbieral poháre a utieral stoly, revízorka mestskej dopravy s detským kočiarikom, ktorý jej pomáhali naložiť ochotní cestujúci, za čo ich pokutovala, lebo si nestihli kúpiť lístky, dva páry hluchonemých, ktorí sa stále vadili, vrieskali na seba šermujúcimi rukami a vulgárne vykrikovali divo gestikulujúcimi prstami. Výčapník s polovicou cigarety v ústach znervóznel a potom stratil nervy, až mu horiaci špak spadol do rozčapovaného piva. „Ti-
cho tu bude, čudáci!“ Jasný, že povedal čuráci, ale ja som to opravil, lebo toto má vraj vyjsť v knižke. Všetci sme stíchli a gánili na rozhádaných hluchone-
mých, ktorí, pravdaže, výčapníkov príkaz nepočuli a kričali so zachrípnutými prstami veselo ďalej. Až keď výčapník zhasol svetlo, prestali mlčky vulgárne vykrikovať, oplzlo gestikulovať a v krčme sa na chvíľu rozľahlo ticho. Keď sa opäť rozsvietilo, nepočujúci sa zdvihli, ale cestou posunkovou rečou všetkým v krčme nadávali, až kým nevypadli.

Vzadu pri záchode diskutoval vdovec Omasta so svojim nerozlučiteľným spoločníkom Parkinsonom. Báčik Omasta objednal Parkinsonovi pivo a sebe veľkú vodku, ktorú potom roztrasenou rukou trpezlivo vyčľapkával po stole,

až kým sa mu nepodarilo odchlípnúť aspoň glg z tancujúceho poldecáka. Bolo mi ho ľúto. „Čo ho ľutuješ?“ povedal Miky Kováč. „Aspoň sa tak rýchlo nepopije. A vôbec, keby si ty vedel, čo on zažíva pri močení...“ Ale na druhý deň mu Miky priniesol z domu slamku, zaplatil pivo a pozeral, ako si Omasta aj s Parkinsonom šťastne usrkávajú z penivej dvanástky.

Najradšej som mal starého pokrývača Bélabáčiho. Sedával oproti nám a pri nohách mu spal starý šedivý batoh. Bélabáči vždy na obed vybral z neho dva krajce chleba zabalené v Pravde, ktorú rozprestrel na stole, a potom menší krajíček pokrájal na kocky a špičkou noža si ich s chuťou vkladal do úst a druhým, väčším krajcom ich zajedal. Starý pokrývač bol jediným z hostí Smažienky, ktorý vracal a vracal aj dlhy. „Zajtra v robote spadnem zo strechy – pracovný úraz, chápeš? A potom keď ma pustia z nemocnice, tak ti všetko vrátim.“ Bélabáči vždy dodržal slovo. Až raz – vtedy bol asi po uši zadlžený – spadol zo strechy tak dôkladne, že ho už z nemocnice nepustili. Keď sa to dozvedel Miky, doniesol z domu na kocky pokrájanú slaninku s krajcom chleba a položil ich na Bélabáčiho stôl. Potom mu objednal veľkú vodku a potichu ju zapálil. Poldecák na Bélabáčiho stole horel chvíľu ako kahanec. Kým modrý plameň nezhasol, obaja sme mlčali o tom istom, ale večer, keď sme vyhladli, zjedli sme nebohému slaninku aj s chlebom a zapili pivom.

Skrátka, do Smažienky chodil bystrický lumpenproletariát a ja s Mikulášom Kováčom. Občas do krčmy nazrel aj spisovateľ Laco Ballek, ale keď nás v hustom glóbuskovom dyme nenahmatal, odišiel.

Vonku drobno mrholilo, akoby sa Panne Márii roztrhli v nebi pátričky, a pod oknami začali vyrastať dáždnyky ako huby po daždi. Brázda vysokého tlaku nám nad hlavami vytvorila z dymového mračna kopovitú oblačnosť, ktorá sa neskôr začala presúvať od východu k záchodu, kde sa po treske s majonézou vyskytli občasné prehánky, sprevádzané vetrami, ktoré dosahovali rýchlosť 40 až 50 kilometrov za hodinu. Neskôr začala v Smažienke pribúdať zvýšená oblačnosť s častými zrážkami neprispôbových občanov, ktoré boli miestami sprevádzané krutobitím. Teplota vzduchu v Kuchyni na Záhorí dosiahla 25 až 27 stupňov, v kuchyni za výčapom 39 až 41 stupňov. Bratislava-letisko hlásilo 26 stupňov, Piešťany 25, Lučenec-Vojtkovce 24, Dudince 27, Kamenica nad Cirochou 26, Košice 25 až 27 stupňov, Šariš 10 a 12 stupňov – nepasterizovaný.

V neskorých večerných hodinách sa príliv teplého a vlhkého vzduchu začal v Smažienke presúvať až k nášmu stolu, a aj keď sme všetci prísne dodržiavali pitný režim, začala sa u nás prejavovať malátnosť, únava, drobné závraty i pr-

vé artikulačné ťažkosti. Najmä meteosenzitivného Mikuláša Kováča prepadla nečakaná depresia. Veď koho ešte splín nekopol do slabín?!

Miky zhlboka vzdychol, potom siahol do vrecka po zapaľovač, zaštrngotal drobnými, ale znelo to, akoby odomykal dvere svojej trinástej komnaty. „Ten kocúr,“ šepkal Miky ako pri spovedi, „čo som ho kúpil za pol deci od Riga, tak ten...“ Zrazu sa odmlčal, a keď vrátil prázdny poldecák na stôl, zmenil tému: „Tak tebe sa narodil syn... Gratulujem. A ako sa volá?“ „Volá sa Mokoš,“ povedal som, ale Miky sa ani neusmial, naopak, s očami obrátenými do neba potichu kričal: „Aj Ballek má syna, aj Šmihla má syna, aj Rezník má syna...“ „Dvoch,“ opravil som ho, ale on iba zakvílil. „Aj Palo Hruz má syna, aj Mikolaj, aj Pánboh má syna, iba ja... samé dcéry. A ešte aj ten kocúr, s ktorým som sa mohol rozprávať doma ako chlap s chlapom, aj ten sa mi – okotil.“

„Teraz aspoň vieš, prečo sa hovorí, že mačky sú falošné,“ povedal som, len aby som čosi povedal. „Áno,“ prikývol Miky, „veď aj mačky sú len ľudia.“ Ale to už za sklom Kováčových okuliarov zase ožili jeho neposedné bystré oči ako hravé a zvedavé akváriové rybičky.

Z dlhého frontu pri výčape, ktorý čakal, kým narazia pivo, sa na nás uprene pozrel akýsi opitý malý vojak. Bol taký drobný, že aj malé pivo bolo preňho veľké. „To je susedov syn Milan,“ povedal Miky a ja som sa zľakol, že sa pri slove syn zase rozcitolivie, ale on ho iba zavolať k nášmu stolu. „Kde slúžiš, chlapče?“ „Svietlá Tokaň – Habartice – tši a prdele v republike, jako psovod, vole! Múj pes se volal Berho, aby nezapomnel, čo má s narušiteľom delat.“ Potom sa vojačík obrátil na mňa: „Nemáš cigu, vole?“ Zavrtel som hlavou, ale on akoby bol na to zvyknutý, pokojne povedal: „To nic, budu kúriť svoje.“ Keď si dal prvého šluka, pokračoval: „Jenomže Berho každú noc z celej našej hlídky zaspal jako prvý. A když nás narušitel zobudil, darmo sem na Berha kšičel: „Ber ho, Berho! Když Berho dohonil páchatele narušení, vrtel chvostem, lísal se mu k nohám a tešil sa jako malý kluk. A potom, když velitel poplachofky začal za ním zo vsteku hádzať kamene, Berho mi jich jako aport vzorne nosil k nohám.“

Milan obrátil do seba ďalší poldecák a pokračoval: „To vieš, vole, ani Berho to nemnel na vojne lehké. Lampasáci jej buzerovali, mazáci šikanovali a všichni psy si naňho otvírali huby. Vojna není kojná, vole!“ Mikyho suseda syn sa zrazu postavil a bez výstrahy, bez varovného výstrelu do vzduchu začal spievať: „My jsme hoši hraničáži od prvního praporu, nám sa nesmí nikdo rovnat do našeho oboru, levá dva.“ Keď vojačík pochodoval kolem nášho stolu (prepáchte, ale aj ja už som z tej jeho češtiny celkom zblbnutý), keď pochodoval okolo nášho stola, zavelil si: „Vpravooodo hled! Kdo by sa chtel nám rov-

nat, ten by musel všetchno znát. Samopal a hezké devče musel vedieť milovať, zastaviť stáť, raz, dva!“ Keď si sadol a vodku zapil pivom, potichu povedal: „Raz kolem Vianoc utíkala pšez čáru taková holka – samá ruka, samá noha... Vrael sem si, že keď už musím stšílet, tak se jí alespoň strefím jenom do tý nohy... ale schytala to rovno do zátylku. Mne cez dráty ještě nikdy nikto ne-utek, kromne mojho Berholka, který k tem skopčákům emigroval kvůli jednej blbej nemeckej suke. No pasaran! – Neprojdou, kurvy! My sme hoši hraničáži od prvného praporu, nám sa nesmie nikdo rovnat do našeho oboru.“

Kým vojak ziapal, nahol som sa k Mikymu: „Neboj sa. Keď budem náhodou písať o našej Smažienke, tak tento koniec o Milanovi vynechám. Veď, napokon, je to Slováč, Bystričan, syn tvojho suseda... „Len to napíš, aby sme nezabudli, že sme takí, akí sme,“ povedal Miky, zaplatil celý cech a odišiel.

Raz podvečer, keď sme s Mikym prišli do Smažienky, hneď pri dverách sedel Jožo – Mikyho brat. Keď nás zbadal, rozsvietili sa mu oči ako stretávajúcie svetlá, vyhnal od stola kumpánov a posadil nás na pooblievané bužírkové stoličky. „Miky, ani nevieš, aký som rád, že ťa vidím!“ kričal Jožo a rukávom utieral stôl. „Koľko?“ spýtal sa Miky. „Nó, dvacka by bodla, ale teraz nejde o to. Všade som ťa hľadal, fakt, v Kolkárni, v Úsvite, bol som aj u vás doma. Eva mi otvorila. Vypil som kávu-dve, ale teba nikde. No nič, hlavne, že sme sa stretli.“ Potom sa Jožo zohol a z veľkej plátennej tašky vybral červený kufríkový písací stroj a položil ho na stôl. „Bohovský, čo? Za stovku, nech neže-riem...“ Miky si zložil okuliare, vyčistil sklá, a keď si ich opäť založil, bolo pod nimi vidieť jeho veľké vytreštené oči. „A nepredávaš mu náhodou iba prázdny kufrík?“ spýtal som sa Mikyho brata položartom. „Čo ti je? Be? Vlastnému bratovi?!“ rozhorčil sa Jožo. Samozrejme, že povedal: jebe, lebo to sa do krčmy hodí, ale na papier? Preto som to radšej takto vtipne napísal. „Ako vieš, že už týždeň nemám na čom písať?“ spýtal sa Miky. „No vidíš, tužil som, že sa ti bude hodiť,“ potešil sa Jožo. „Takže ty mi šlohneš písací stroj, a ešte sa mi ho opovažuješ predávať?“ „Ale ako výhodne, za stovku...“ zašomral potichu Jozef, ale keď zbadal Mikyho kamennú tvár, so slzami v očiach pokračoval: „A čo mám teraz podľa teba robiť? Núkal som ho týmto analfabetom, ale... Tak komu ho mám streliť, ak nie tebe, braček? Veď ty ho predsa potrebuješ!“ Miky zhlboka vydýchol, obrátil do seba aj môj poldecák a po chvíli povedal: „Dobre, kúpim, ale len za dvacku.“ „Čo?“ zhrozil sa Mikyho brat. „Však si hovoril, že dvacka by ti bodla...“ usmial sa Miky. „Ale,“ zaprotestoval Jozef, no vzápätí cúvol. „Tak keď ináč nedáš... Nedáš? Nedáš. Tak daj dvacku a je tvoj.“ Miky si vzal jednou rukou červený konzul a druhou vybral z vrečka dvadsaťkorunáčku a položil ju na mokrý stôl. Potom sme sa zdvihli a odišli. „A oldo-

máš, oldomáš nezaplatíš?“ kričal za nami Mikyho brat, ale to sme už nepočuli – takže neviem, prečo som túto Jožovu vetu vlastne napísal. Možno preto, lebo vždy keď som bol s Mikulášom Kováčom, cítil som, ako sa mi závratne krúti zem pod nohami.

V jedno neuveriteľné zázračné ráno vyšlo slnko a moja knižka: *Praskanie krvi*. Od radosti som vyskočil z kože a letel som do Smažienky za Kováčom. Letel som ponad Fončordu, Kolkáreň, Národný dom, minul som Pamätník SNP, hotel Lux a stanicu, zahol som k bystrickému rozhlasu, nazrel som cez okno na druhom poschodí, či tam nesedí Miky, potom som sa so šťastím vyhol bystrickej väznici a spolu s krídľom holubov som krúžil nad bystrickým námestím, po ktorom si vykračoval veľký súdruh Pirošík. A práve vtedy som pochopil, že záleží na uhle pohľadu, na tom, odkiaľ sa na ľudí pozeráš. Keď sa dívaš na veci s odstupom, majú celkom inú podobu, ako mali predtým. Tak napríklad ja som z tej holubej výšky videl, že veľký súdruh je vlastne malý, malilinký. Zrazu som zacítil veľkú potrebu na súdruha sa takto pekne zvrchu... pozrieť. Ale jeden mladý holub bol odvážnejší. Jeho trus dopadol na Pirošíkovu živú bustu, za čo mu holubí nestránici zatlieskali krídlami a odleteli. Chcel som napraviť toto svoje drobné zdržanie a obooma rukami som pridal do kroku, až som doletel na terasu kaviarne Hungaria a tam som sa medzi prekvapenými hosťami postavil na rovné nohy, lebo odtiaľ to bolo do Smažienky už len na skok. Keď som stál pred dverami, tak hlasito mi búchalo srdce, že by mi Smažienku otvorili, aj keby práve mali celozávodnú dovolenku (až neskôr môj kardiológ povedal, že mi srdce nebúchalo preto, lebo som bol vzrušený a šťastný, ale preto, že som mal srdcovú arytmiu). Okrem toho ma od mávania boleli ruky, najmä pravá, v ktorej som po celý čas krčovitito držal aktovku so šestnástimi autorskými výtlačkami *Praskania krvi*.

V krčme sedeli, hučali, žili a pili všetci smažienkoví domorodci, iba Mikyho som tam nenašiel. Už som chcel odísť, keď sa spoza stola pri záchodových dverách postavil jednooký Cigán a zreval: „Hej, mladý, poď sem!“ Otočil som sa na opätku, že vypadnem, ale v poslednej chvíli som zbadal, ako Jednooký máva nad hlavou mojou knižkou. Rýchlo som si k nemu prisadol. „Kurva, to je bomba, to ti teda poviem, mladý!“ kričal Jednooký a búchal mojou knižkou nadšene po stole, ktorý sa rozkýval, vždy keď si na jeho dosku položil Jednooký lakte, lebo stôl aj Cigán mali jednu nohu invalidnú – drevenú a o poznanie kratšiu. Jednooký Cigán sa chvíľu prehrňal v knižke a uznanlivo kýval hlavou, potom ju zatvoril, zohol sa a podložil ňou krívajúcu nohu stola. Keď obooma rukami oproboval, či sa stôl už nekníše, povedal: „Akurát! Dob-

re si to napísal.“ Keď videl, že som skoro prestal dýchať, rýchlo vybral spod kratšej nohy stola svoje *Praskanie krvi* a začal v ňom listovať. „Bohová!“ povedal. „Musíš mi ju podpísať.“ Pri podpisovaní sa mi triasli ruky, ale možno bol na príčine krívajúci stôl. „Kurva, škrabeš ako náš kocúr.“ Zobral mi ju z rúk a začal sa v nej opäť prehrabávať: „Bohuprisahám, má to gule!“ „Dnes má gule kdekoľvek, aj vianočný stromček,“ povedal som skromne, ale zato veľmi vtípne. „Praskanie krvi, to je, keď má ženská to... krámy, čo?“ zrecenzoval moju knižku *Jednooký* a pokračoval: „Ale aj tak, keď som to čítal svojej starej, tak ju to rozhicovalo, že až. Chápeš, láska a tak. A to všetko tá tvoja knižka. A ako fantasticky sa končí, otváraš čisté oči...“ povedal závistlivo *Jednooký* a jedným dychom pokračoval: „Je to jednoducho tak: ty proti drsnosti staviaš hlboký a úprimný cit, oproti rozčarovaniu opojenie láskou. Premyslenou kompozíciou, montážou sna a skutočnosti sa ti podarilo v slovenskej poézii najpresvedčivejšie vysloviť citovú skúsenosť mojej generácie, ktorá si bez fanfár a zodpovedne hľadá svoje miesto v živote.“ Už som chcel skromne protestovať, keď sa mi za chrbtom zjavil Kováč, ktorý sa škeril ako orech. Potom uznanlivo potľapkával *Jednookého* po pleci a položil pred neho ďalší krigeľ piva. „Dobrý si, Rigo,“ povedal Miky *Jednookému*, ktorý mu vrátil *Praskanie* aj s mojím podpisom. Chvilu som na nich zíval ako obarený a potom som zakvílil: „Miky, prečo, začo, načo, ako si mi to mohol...“ „Čo tu skučíš? Mal by si byť rád, že si ešte ani poriadne nevyšiel, a už ťa číta poloslepý negramotný Cigán. Mal by si sa nám za to revanšovať, a nie tu takto vyvádzať.“ *Jednooký* začal tak horlivo prikyvovať, že som si myslel, že mu z toho jeho natešeného ksichtu vypadne aj druhé oko. „Neboj sa,“ neľútostne pokračoval Miky, „*Praskanie krvi* budú kupovať všetky žiačky zdravotníckych škôl ako odbornú literatúru,“ povedal Kováč, ktorému už v očiach horela vatra, v akej upálili Jána Husa. Ba aj dym z cigarety, ktorú mal v kútiku úst, sa neúprosne vznášal nad mojou horiacou hlavou. „Dal som tvoju knižku aj hluchonemému Pištovi, ten ťa bude recitovať po všetkých krčmách. A možno s tou tvojou básničkou vyhrá aj Hviezdoslavov Kubín. Veď na to, že je nemý, výborne artikuluje, správne mäkkí a vie, čo hovorí, teda ukazuje. Jeho prsty síce majú neostré sykavky, ale dokážu odovzdať poslucháčovi, vlastne divákovi to najpodstatnejšie, čo v tvojej knižke je – lásku.“ No tak čo som mal robiť, nosil som na stôl pivo za pivom, a keď mi došli prachy, zobral som aktovku so šesťnástimi autorskými výtlačkami a predal som ich naproti v antikvariáte. Pravdaže boli za to iba tri pivá, poldecí rumu a dve malé borovičky. Ale aj tak na ten smažienkový deň nikdy nezabudnem. Vtedy som bol aj šťastím opitý.

Nuž, taká bola krčma môjho života.

A dnes? Vždy keď sa stretnem s rovesníkmi, ideme si na chvíľu sadnúť do Obuvi. Nefajčí sa tam, nepije, nie je tam televízor, nehučia hracie automaty a dievčatá, keď si skúšajú topánky, vyplazujú na nás dlhé nohy. A tak si hodinku-dve posedíme, pospomíname, pochválime sa, vyriešime všetky problémy Ukrajiny aj Grécka, zvládneme cunami migrantov, zastavíme výrub stromov v dažďových pralesoch, ktoré tam v tisícoch padajú tvárou k zemi ako moslimovia pri modlitbách, zlikvidujeme medzinárodný terorizmus, zorganizuje-

Alexander Ilečko: Na dvore, glazovaná hlina, 1967

me reparát Nežnej revolúcie, na ktorom bude starý Kňazko kričať z tribúny: „Zvoňte kľúčmi, bezdomovci! Utvorte koridor, predavači Nota bene! Utečenci všetkých krajín, vráťte sa!“ Potom vyskúšame niekoľko párov dovtedy ešte voňavých topánok a rozídeme sa s pocitom dobre vykonanej práce domov. Zlatá Smažienka.